

Кайдрович Х. І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємства та інформаційних технологій
ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права»

Kaydrovych Khrystyna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Enterprises and Information Technologies,
PHEI «Lviv University of Business and Law»

ШЛЯХ ПІДПРИЄМНИЦТВА ІЗ ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті проаналізовано суть підприємництва як головного виду господарської роботи, його завдання та роль у соціально-господарському розквіті суспільства. Підприємництво виступає універсальним механізмом співпраці громадян як у господарському житті країни, так і у порядку перерозподілу праці, видається економічно обізнаним мешканцям способом життя і заохоченням до самовдосконалення. Здійснене опрацювання правових завдань підприємницької діяльності дає право дійти висновку, що робота підприємця націлена на отримання доходу. Це є економічним змістом підприємництва. Окреслено завдання створення і розвитку підприємництва та курс діяльності, на яких підприємництво побудоване. Основними шляхами роботи підприємства є вивчення ринку товарів, інноваційна робота, виробнича робота, комерційна та інші. Також опрацьовано важливі сторони наукового досягнення підприємництва. Надано його характеристику. Визначено ознаки підприємництва, стан його роботи і розвитку.

Ключові слова: земля, праця, капітал, підприємництво, риси та умови функціонування і розвитку підприємництва.

Вступ та постановка проблеми. Торговельні економічні засади вплинули на думки людей, їхній спосіб життя.

Серед усіх економічних понять виділяють підприємництво, що на ринку є дійсним двигуном економіки. Нині, коли закриваються виробництва, основним видом праці для більшості населення стала підприємницька справа. Прогрес підприємництва та завзятий розквіт допомогли приєднати до підприємницької справи здібних, талановитих людей, сприяли ліпшому застосуванню усіх предметних і суспільних засобів, активному росту національної економіки, збільшенню народного достатку та ін.

У статті зроблено спробу підсумувати наявні ставлення до встановлення змісту підприємництва та надано власне тлумачення цього поняття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання підприємництва, а саме його аргументування та потребу в рості, вивчала низка українських учених, таких як Л. Безчасний, В. Бобров, З. Варналій, С. Дзюбик, В. Гейц, В. Голюков, А. Крутик, В. Мединський, В. Онищенко, А. Піменова, О. Ривак, В. Савчук, О. Турчинова, Л. Шаршуква та інші.

Шкода, але дослідження питання підприємництва у господарському житті України почалося з виникненням ринкових зв'язків. Через це ця проблема нині є не досить опрацьованою: недостатньо робіт, де би вичерпно вивчали зміст та засади створення підприємництва.

Метою статті є окреслення теоретичних основ підприємницької роботи, опрацювання головних питань створення та розвитку підприємництва, виявлення принципів впливу на стан підприємницької секції в ринковому господарстві, а також пошук методів покращення підприємницької роботи, що дасть змогу підвищити авторитет підприємницької секції в економіці країни та покращити стан ринкового економічного устрою.

Результати дослідження. Ще науковці давнини твердили, що для вироблення товару і надання послуг потрібні такі показники виробництва, як:

– земля (природні запаси) – жива природа, мінеральні та лісові запаси, повітря;

– праця (людські запаси) – іншими словами фізичні або господарські дії, які люди витрачають на виготовлення продукту чи надання послуг;

– предмети (капітал) – це об'єкти, завдяки яким виробляються товари або надаються послуги (фабрики, заводи).

Проте сучасність господарювання та його досвід внесли поправки в цей список: для розквіту держав із передовим господарством потрібне здійснення ще одного чинника виробництва – підприємництва. Під підприємництвом розуміють керівницькі здібності, які необхідні фірмі для одержання доходу за допомогою виготовлення продукту та отримання послуг.

У XVIII ст. створилася доктрина підприємництва. На початку XVIII ст. англійський економіст Річард Кантільйон першим ввів поняття «підприємництво» до економічного словника. Р. Кантільйон вбачав у підприємстві важливий тип новаторської роботи, яка поєднується із ризиком, а підприємця він охарактеризував як людину, який приймає на себе ризик, пов'язаний із купівлею за будь-яку вартість предметів виробництва для виробництва продукції та її подальшого продажу з метою отримання прибутку.

А. Сміт та Д. Рікардо, що є класиками політекономії, підприємство розглядали лише в середовищі дії ринкової процедури саморегулювання, проте ґрунтовне опрацювання нових господарських відносин зумовило дослідження розвитку відносин у контексті кругообігу.

Наприклад, А. Сміт характеризував підприємця як господаря, що економічно ризикує задля здійснення певної комерційної справи й отримання доходу. Він сам проєктує, створює виробництво і завідує його підсумком, хоча, здійснюючи свої особисті вигоди, господар завдячує результативному задоволенню потреб народу [17]. Д. Рікардо порівнював підприємця з інвестором або простим капіталістом. «Капіталіст, який шукає прибуткового застосування для своїх засобів, природно, буде брати до уваги всі переваги одного заняття перед іншим» [4, с. 82].

Французький економіст Ж.Б. Сей вважав підприємництво корисною, практичною та творчою працею

щодо з'єднання сегментів виробництва [18]. Ф. Найт всебічно вивчав чинники: ризик і неясність, а підприємство він уподібнював із керівництвом і відповідальністю. На думку Найта, «підприємство» – це управляючий, який несе відповідальність за всі доходи і витрати і цим самим залежить від невизначеності. «Прибуток підприємця є винагородою за прийняття ним на себе нестрахуючого ризику» [15].

Чергове судження про зміст підприємництва прийшло на рубежі XIX і XX ст., коли прогрес режиму кредитних зв'язків безповоротно відділив терміни «власник» і «підприємець». Тоді ж науковці-економісти досягнули важливості новітнього конструктивного хисту підприємця для проведення результативної роботи.

А. Маршал одним із перших приєднав до трьох класичних чинників виробництва (землі, капіталу, праці) четвертий – організацію (за якийсь час – підприємницьке уміння). Він, зокрема, підкреслював активну роль підприємця та його здібності до нововведень [7].

Інший вчений-економіст – Дж. Кларк – у своїй роботі «Розподіл багатства» акцентував на одній із головних функцій підприємця – об'єднанні показників виробництва [11].

К. Маркс наголошував, що грошовий капіталіст заволодіває відсотками тому, що він є господарем відповідної кількості грошей, а працюючий підприємець (капіталіст) робить оволодіння у формі підприємницького доходу [19, с. 446]. Величезний вклад у визначення підприємництва внесли економісти із Німеччини В. Зомбарт і австрійські економісти Й. Шумпетер та Ф. Хайек, котрі із деякими розходженнями тлумачили підприємництво як головний фактор для господарського зростання [9, с. 19].

Також Й. Шумпетер зараховував до підприємців не лише власників, але й усіх, хто, не маючи довгострокових стосунків із підприємством, використовував його для здійснення нових операцій чинниками виробництва [19].

П. Друкер, американський журналіст, із усіх функцій підприємництва вирізняв маркетинг та новизну. Також він підкреслював, що підприємництво вміщує в собі різноманітні нововведення, такі як нове об'єднання виробничих чинників, використання нових ресурсів, їхніх джерел і типів фінансування, виробництво нових видів товарів та надання послуг, застосування нових технологій, освоєння організаційних та управлінських нововведень, проходження на нові ринки продажів, нові галузі й секції економіки [7].

Новий потік вивчення визначення підприємництва розпочав член новоавстрійської школи Л. Мізес. Він дотримувався думки, що функція підприємства зводиться до визначення меж використання чинників виробництва. «Підприємець – це завжди спекулянт. Це людина, яка має справу з невизначеними обставинами майбутнього. Успіх підприємця чи невдача залежить від точності передбачування невизначених подій. Якщо він не зможе зрозуміти, чого слід очікувати, то він приречений. Єдиним джерелом, з якого виникає підприємницький дохід, є його здатність краще, ніж інші, прогнозувати майбутній попит споживачів» [14, с. 274].

Найцікавішим сучасним ученим із питань підприємства є учень Л. Мізеса – австрійський економіст І. Кірцер. На його переконання, основною функцією підприємця є досягнення такого керування системою, котра б забезпечила шлях ринків до рівноважного стану [10]. А американські вчені Е.Дж. Долан та Д. Ліндсей аналізують підприємництво як знаходження нових можливостей та нових ланок застосування капіталу, використання новітніх процесів [6].

Творці книги «Економікс» – американські вчені К. Макконнелл та С. Брю – вважають, що підприємництво є головним чинником праці [12].

Проведений огляд процвітання зарубіжного економічного мислення дає змогу виокремити чотири головні фази наукового усвідомлення підприємництва. Перша стадія простягається на XVII–XVIII ст., де головна захищеність у дослідженні підприємництва ґрунтувалася на ризику, що чекає підприємця під час проведення підприємницької роботи (Р. Кантільйон, Ф. Найт). Друга стадія асоціюється з іменем Й. Шумпетера, який підкреслював, що інноваційність виступає головною ознакою підприємства. На третій стадії вивчали поліфункціональну модель підприємства та основні ознаки підприємця (Л. Мізес, Ф. Хайск, І. Кірцер). Характерною ознакою четвертої стадії є перенесення уваги на керівницький вплив в аналізі роботи підприємця (Е.Дж. Долан, Д. Ліндсей, Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю).

Вітчизняні економісти вивчають підприємництво як економічний клас, як спосіб господарювання, як вид економічної думки. Як економічний клас підприємство опрацьовує відносини між його учасниками з причин виготовлення, розподілу й оволодіння достатком та послугами. Як вид економічної думки зміст підприємництва інтегрується до новаторської, самостійної діяльності, а як спосіб господарювання – до найбільш результативного застосування чинників виробництва та бажання здійснення своїх творчих обдарувань.

Загалом під підприємництвом вбачають навичку починати і здійснювати діло, втілювати нововведення, бути запозитливим, побороти стандартизованість, зважуватися на ризик. Дослідивши світове наукове мислення щодо змісту підприємництва, українські економісти надають власні його визначення, що мають кардинальні відмінності. Наприклад, низка науковців, таких як В. Бобров, А. Крутик, А. Піменова, акцентують увагу тільки на намірі підприємництва – одержання доходу [2, с. 20]. Хтось у визначенні підприємства виокремлює основну його функцію – використання інновацій та своєрідного ключа до вирішення завдань (С. Дзюк, О. Ривак, В. Мединський, Л. Шаршукова) [5, с. 22]; а інші (В. Мельничук, В. Онищенко) – ризиковий темперамент підприємницької роботи [16].

Цілковито зміст підприємства серед українських учених визначив З.С. Варналії: «Підприємство як економічна категорія – особливий тип господарювання, де головним суб'єктом є підприємець, який раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності, організує і керує виробництвом з метою одержання підприємницького доходу» [3]. Привабливим моментом цього визначення є зарахування підприємства до особливого типу господарювання та акцентування на потребі інновацій для перспективної роботи.

Законодавчо господарським кодексом України встановлено, що «підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [1]. На наш погляд, у обговоренні змісту економічного плану не дозволено орієнтуватися лише на чинне законодавство, а необхідно самим створювати твердження, беручи до уваги наявні стосунки та можливості їхнього подальшого росту, народні звичаї з ціллію покращення законотворчості і створення продуктивного процесу протекції і спонукання підприємницької роботи.

Саме тому під час формулювання сутності підприємства необхідно включати головні ознаки підприємства: – утворюється тільки за належної громадської обстановки – підприємницької сфери, під якою мається на увазі насамперед ринок та ринкове середовище відносин;

– реалізується від свого імені, на свій ризик та під індивідуальну, не спільну, майнову відповідальність окремої фізичної особи – підприємця або юридичної особи – організації;

– вимагає особистої незалежності підприємця, його свободи, іншими словами, спроможності ухвалювати самостійні підприємницькі постанови щодо об'єднання і проведення виробництва товарів чи надання послуг для одержання максимального доходу;

– спрямоване на одержання доходу або максимальної компенсації;

– розкриваючи активність і реалізуючи свої новітні ідеї, слугує результативному об'єднанню та застосуванню вкладницьких, предметних, трудових та грошових запасів;

– гарантує високопродуктивну роботу;

– виробляє причини для появи та збільшення суперництва на ринку і через це робиться каталізатором економічного прогресу країни загалом;

– виступає основним чинником організаційних змін у порядку господарювання.

Отже, радимо розуміти під підприємництвом головний вид національних зв'язків із приводу виготовлення, поділу й оволодіння благами та послугами, під час цього підприємць за повної свободи дій доцільно об'єднує чинники виробництва на інноваційній базі та бере на себе відповідальність за підсумки виробництва внесеними грошима, витратами часу і роботи, діловим авторитетом та своїм прибутком у майбутньому, проте, втілюючи свій особистий інтерес, підприємць допомагає вигідному задоволенню потреб населення і ринковим змінам у країні.

Зародження і процес росту підприємництва відбувається лише за створення певних вимог:

– економічних: денаціоналізація та приватизація майна, демонополізація економічної діяльності, заснування і діяльність на цій основі приватних, колективних господарів, посилення свободи підприємницької роботи;

– політичних: утворення сприятливих підприємницьких обставин за допомогою постійності та демократизації суспільного життя, відповідної кредитної, податкової та іншої діяльності, надання гарантій оберігання та недоторканості приватної власності, в тому числі інтелектуальної;

– юридичних: формування законодавчої бази підприємництва та його правової безпеки;

– психологічних: формування доброзичливого психологічної атмосфери серед населення, зміну негативного ставлення людей до підприємництва.

Утворення перелічених вимог не лише допомагатиме розквіту підприємництва, але й означатиме, що відповідна держава функціонує за законами ринкового господарства. На прикладі світової практики закони ринкового господарства функціонують менш ефективно там, де робота підприємця паралізована або надмірним регулюванням, або соціальними звуженнями, а також там, де низький відсоток культури та освіченості людей.

Висновки. На основі опрацювання світових та вітчизняних наукових праць щодо поняття «підприємництво» надано власне визначення, а також опрацьовано головні ознаки створення і функціонування підприємництва. Сьогодні питання розвитку та формування підприємницької роботи в господарстві України належить до особливо важливих. Ця тема потребує подальшого опрацювання через аналіз уже наявних теоретичних положень і практичних настанов, а також через вивчення тенденцій розвитку підприємництва для розкриття цього явища.

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: https://urist-ua.net/кодекси/господарський_кодекс_україни (дата звернення: 10.07.2019).
2. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки / за ред. В.Я. Бобров. Київ : «Либідь», 2005. 328 с.
3. Варналій З.С. Основи підприємництва : навчальний посібник / за ред. З.С. Варналій. Київ : «Знання», 2002. 239 с.
4. Гладкова О. Дослідження інвестиційної діяльності торгового підприємництва в Україні. Торгівля і ринок України : тематичний збірник наукових праць. Донецьк, 1999. Вип. 9. Т. 2. 423 с.
5. Дзюбик С. Основи економічної теорії / за ред. С. Дзюбик, О. Ривак. Київ : «Основи», 1994. 386 с.
6. Долан Э.Дж. Рынок: микроэкономическая модель / под ред. Э.Дж. Долан, Д. Линдсей. Москва : СПБ., 1992. 486 с.
7. Друкер П.Ф. Практика менеджмента / под ред. П.Ф. Друкер. Москва : «Вильямс», 2000. 176 с.
8. Єлейко Я.І. Інвестиції, ризик, прогноз / за ред. Я.І. Єлейко та ін. Львів : Львівський Банківський ін-т НБУ, 2000. 176 с.
9. Зомбарт В. Избранные работы : пер с нем. / под ред. В. Зомбарт. Москва : «Территория будущего», 2005.
10. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / под ред. И. Кирцнер. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 239 с.
11. Кларк Дж.Б. Распределение богатства / под ред. Дж.Б. Кларк. Москва : Гелиос АРВ, 2000. 368 с.
12. Макконнелл Р. Экономикс / под ред. Р. Макконнелл, С.Л. Брю. Киев : «Хагор-Демос», 1993.
13. Мизес Л. Человеческая деятельность. Трактат по политической теории / под ред. Л. Мизес. Москва : ОАО НПО Экономика, 2000. 878 с.
14. Найт Ф.Х. Риск и прибыль / под ред. Ф.Х. Найт. Москва : «Дело», 2003. 360 с.
15. Онищенко В. Организация и экономика частного предприятия / под ред. В. Онищенко. Киев : «Наука», 1995. 269 с.
16. Смит Адам Исследование о природе и причинах богатства народов / под ред. Адам Смит. Москва : «Соцекгиз», 1953. 678 с.
17. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / под ред. Ж.-Б. Сэй. Москва : «Дело» : Акад. Нар. хоз-ва, 2000. 232 с.
18. Шумпетер Й. Теория экономического развития : пер. с нем. / под общ. ред. А.Г. Милитковского, Й. Шумпетер. Москва : «Прогресс», 1992. 230 с.
19. Маркс К. Твори / за ред. К. Маркс. Київ : Держполітвидав УРСР, 1963. 507 с.

References:

1. Electronic resource (2018). Hospodars'kyu Kodeks Ukrayiny [Economic Code of Ukraine]. Available at: <https://urist-ua.net/codes/economic code of ukraine> (accessed 10 July 2019).
2. Bobrov V.Ya. (2005). Osnovy rynkovoji ekonomiky [Basics of a market economy]. Kyiv : Lybid. (in Ukrainian)
3. Varnalia Z.S. (2002). Osnovy pidpryyemnytstva: navchal'nyy posibnyk [Basics of Entrepreneurship : Textbook]. Kyiv : Knowledge. (in Ukrainian)
4. Gladkova O. (1999). Doslidzhennya investytsiyanoi diyal'nosti torhovoho pidpryyemnytstva v Ukrayini [Investigation of investment activity of commercial entrepreneurship in Ukraine]. Trade and the market of Ukraine: a thematic collection of scientific works, vol. 9, no. 2, pp 423. (in Ukrainian)

5. Dziubik S. (1994). Osnovy ekonomichnoyi teorii [Fundamentals of Economic Theory]. Kyiv : Foundations. (in Ukrainian)
6. Dolan E.J. (1992). Rynok: mikroekonomicheskaya model' [Market: microeconomic model]. Moscow : SPb. (in Russian)
7. Drucker P.F. (2000). Praktika menedzhmenta [Management Practice]. Moscow : Williams. (in Russian)
8. Yeleyko Ya.I. (2000). Investytsiyi, ryzyk, prohnoz [Investments, risk, forecast]. Lviv : Lviv Banking Institute of the NBU. (in Ukrainian)
9. Zombart V. (2005). Izbrannyye raboty [Selected Works]. Moscow : Territory of the Future. (in Russian)
10. Kirtsner I. (2001). Konkurentsya i predprinimatel'stvo [Competition and Entrepreneurship]. Moscow : UNITY-DANA. (in Russian)
11. Clark J. B. (2000). Raspredeleniye bogatstva [The distribution of wealth]. Moscow : Helios ARV. (in Russian)
12. McConnell R. (1993). Ekonomiks [Economics]. Kyiv : Hagor-Demos. (in Ukrainian)
13. Mises L. (2000). Chelovecheskaya deyatelnost'. Traktat po politicheskoy teorii [Human activity. Treatise on political theory]. Moscow : OAO NPO Economy. (in Russian)
14. Knight F. H. (2003). Risk i pribyl' [Risk and Profit]. Moscow : Business. (in Russian)
15. Onishchenko V. (1995). Organizatsiya i ekonomika chastnogo predpriyatiya [Organization and Economics of a Private Enterprise]. Kyiv : Science. (in Ukrainian)
16. Smith Adam (1953). Issledovaniye o prirode i prichinakh bogatstva narodov [Study on the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow : Sotsekgiz. (in Russian)
17. Say J.-B. (2003). Traktat po politicheskoy ekonomii [Treatise on Political Economy]. Moscow : Business. (in Russian)
18. Schumpeter J. (1992). Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Treatise on Political Economy]. Moscow : Progress. (in Russian)
19. Marx K. (1963). Tvory [Works]. Kyiv : State Police issued the Ukrainian SSR. (in Ukrainian)

ПУТЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА С ДРЕВНОСТИ ДО СОВРЕМЕННОСТИ

Аннотация. В работе проанализирована суть предпринимательства как главного вида хозяйственной работы, его задачи и роль в социально-хозяйственном расцвете общества. Предпринимательство выступает универсальным механизмом сотрудничества граждан как в хозяйственной жизни страны, так и в порядке перераспределения труда, кажется экономически осведомленным жителям образом жизни и поощрением к самоусовершенствованию. Осуществленная обработка правовых задач предпринимательской деятельности дает право сделать вывод, что работа предпринимателя нацелена на получение дохода. Это является экономическим содержанием предпринимательства. Намечены задачи создания и развития предпринимательства и курс деятельности, на которых предпринимательство построено. Основными путями работы предприятия является изучение рынка товаров, инновационная работа, производственная работа, коммерческая и другие. Также определены важные стороны научного изучения предпринимательства. Предоставлена его характеристика и значение. Определены признаки предпринимательства, состояние его развития.

Ключевые слова: земля, труд, капитал, предпринимательство, черты и условия функционирования и развития предпринимательства.

THE PATH OF ENTREPRENEURSHIP FROM THE OLD TO THE PRESENT

Summary. Formation of market relations in the economy, creation of a competitive environment in the countries necessitate theoretical substantiation and development of practical tools for ensuring stable, sustainable development of entrepreneurial activity. Entrepreneurship occupies a central place in the economic complex of any country. It is here that the national income is created. Consequently, the socio-economic development of society, the degree of satisfaction in the material and spiritual goods of the population depends on the success of the entrepreneurial activity. In this work, the essence of entrepreneurship as the main type of post-Soviet work, its tasks and their role in socio-economic prosperity of society are analyzed. The enterprise acts as an international mechanism for cooperation between the citizens both in the economic life of the country and in the order of redistribution of the draft, it turns out to be an economically informed inhabitant of a way of life and encouragement to self-conciliation. The elaboration of the legal plans for the tasks of entrepreneurial activity gives the right to conclude that the work of the entrepreneur is aimed at obtaining income. This is an ecological sense of entrepreneurship. The task of creation and development of entrepreneurship and the course of activity on which entrepreneurship was constructed was outlined. The main ways of the enterprise work is to study the market of goods, innovative work, production work, commercial and others. Also, the important aspects of the scientific achievement of entrepreneurship are definitely important. It is given its characteristic and the very meaning of this species. The signs of entrepreneurship, the status of your work and developmen are shown. Consequently, at the present stage, the problem of development and regulation of entrepreneurial activity in the Ukrainian economy is one of the most urgent ones. This topic needs further consideration through an analysis of existing theoretical and practical recommendations concerning the formation of the business sector, as well as through the study of business development trends to identify the true nature of this phenomenon.

Key words: land, labor, capital, entrepreneurship, features and conditions of functioning and development of entrepreneurship.